

Juliusz Leszczyński

"Agresywni przestępcy", Marek
Kosewski, Warszawa 1977 :
[recenzja]

Palestra 22/4(244), 62-64

1978

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

17 roku życia, a w których postępowanie karne wszczęto po ukończeniu przez nich tego wieku albo w których nieletni w chwili rozpoczęcia rozprawy głównej nie ukończył lat 17.

Pierwszą grupę spraw rozpoznawały sądy rodzinne: w Bytomiu, Inowrocławiu, Ostrołęce i Tarnowie, drugą grupę — sądy rodzinne w Gdańsku, Nowym Sączu, Szczytnie i Świnoujściu, trzecią zaś — sądy rodzinne w Poznaniu, Braniewie, Tarnobrzegu i Kluczborku.

Należy sądzić, że krytyczna ocena działalności eksperymentalnej pierwszych sądów rodzinnych doprowadziła do wyboru ostatecznie takiego modelu sądu rodzinnego, który najlepiej „sprawdził się” w powyższej praktyce.

Na terenie m.st. Warszawy wydziały rodzinne i nieletnich zostały wprowadzone na podstawie zarządzenia Nr 42/77/0 Ministra Sprawiedliwości z dnia 28.XII.1977 r., wydanego na podstawie art. 6 prawa o ustroju sądów powszechnych w związku z § 17a i § 18 tymczasowego regulaminu sądów wojewódzkich i rejonowych w sprawach administracji i nadzoru.

J.R.

6 Poi A. Zieliński: Sądownictwo opiekuńcze w sprawach małoletnich, Warszawa, 1975, s. 33—50.

RECENZJE

Marek Kosewski: *Agresywni przestępcy*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1977, s. 329.

Jakkolwiek zjawisko agresji jest tak stare jak stara jest ludzkość, to jednak nigdy dotychczas w dziejach agresja nie przybierała form tak groźnych, masowych i równocześnie tak różnorodnych jak w czasach nam współczesnych. Zjawisko to jest znamienne również w dziedzinie przestępczości, przy czym cechuje je zarówno masowość jak i różnorodność form działania agresywnego. Aby móc je zwalczać, należy nie tylko ściśle zrozumieć samo pojęcie agresji, ale przede wszystkim poznać jej przyczyny, rodzaje i formy. Należy również scharakteryzować osobowość przestępców agresywnych i zastanowić się nad sposobami profilaktyki. Każda zatem praca naukowa, która zmierza do realizacji tych celów, ma duży walor praktyczny i powinna się stać przedmiotem zainteresowania prawni-

ków, w szczególności kryminologów, a także socjologów, psychologów i lekarzy. Z powyższych przyczyn należy z uznaniem powitać ukazanie się pracy dra Marka Kosewskiego, psychologa i kryminologa, na omawiany temat, a także ocenić pozytywnie inicjatywę Wydawnictwa „Wiedza Powszechna”, które tę pracę wydało w stosunkowo dużym nakładzie (10 300 egzemplarzy) w serii popularnonaukowej „Sygnały”.

Praca jest pierwszym, szerokim opracowaniem polskim poświęconym całkowicie problematyce agresji. Zawiera ona wstęp, siedem rozdziałów, zakończenie i wykaz literatury. Oto tytuły rozdziałów: I. Biologiczne podłoże zachowania agresywnego, II. Frustracja i jej następstwa w zachowaniu, III. Współczesne psychologiczne teorie zachowania agresywnego, IV. Psychologiczne mechanizmy zacho-

wania agresywnego, V. Społeczno-psychologiczne mechanizmy samoagresji, VI. Agresja i przestępstwo — zagadnienia psychologiczne i VII. Organizacje społeczne oparte na przemocy i agresji. Wykaz literatury przedmiotu zawiera 251 pozycji polskich i obcych.

Główną część pracy zajmuje omówienie i krytyka teorii naukowych poświęconych zjawisku agresji oraz problem etiologii tego zjawiska. Jest to niewątpliwie najbardziej wartościowa część pracy autora, który starał się zapoznać czytelników z najnowszymi osiągnięciami naukowymi w tej dziedzinie. W szczególności dzieło zawiera m. in. omówienie związku zaburzeń struktury chromosomalnej u człowieka z zaburzeniami zachowania się, neurologicznego i fizjologicznego podłoża agresji, wpływu czynników środowiskowych, teorii popędu agresywnego Freuda i jego następców oraz teorii Dollarda i innych (frustracja — agresja) wraz z jej późniejszymi modyfikacjami.

Przez pojęcie agresji autor rozumie zachowania, których charakterystyczną cechą jest sprawianie bólu, wyrządzenie krzywdy drugiemu osobnikowi (s. 6). Omawiając krytycznie teorie etiologiczne agresji, M. Kosewski stwierdza, jeśli chodzi o hipotezę P. S. Jacobsa i innych, że w badaniach nad wpływem anomalii chromosomalnych na zachowanie ludzkie występuje jako reguła niejednoznaczność wyników tych badań (s. 25). Co do teorii zaś Dollarda i innych, przedstawiającej agresję jako wynik frustracji, M. Kosewski konkluduje, że frustracja, prowadząc często do wielu różnych form zachowania, zwiększa jednak prawdopodobieństwo zachowania agresywnego. Analizując poglądy A. H. Bussa, L. Berkowitza, A. Bandury i R. Waltersa, autor ustosunkowuje się do nich również krytycznie, aczkolwiek nie neguje wkładu tych autorów w lepsze rozumienie agresji jako zjawiska uwarunkowanego społecznie (s. 105).

Cenne są jego stwierdzenia, że „diagnoza osobowościowa stanowi w wielu przypadkach najlepszy sposób wyjaśnienia przyczyn agresywności, szczególnie w przypadkach klinicznych, u osób wykazujących zaburzenia nerwicowe” (s. 122) oraz to, że „nie tylko karanie za agresję zmniejsza prawdopodobieństwo wystąpienia agresji w przyszłości. Podobny efekt osiągnąć można przez zademonstrowanie nieagresywnych sposobów zachowania” (s. 136). Bardzo interesująca, choć na pewno dyskusyjna, jest teza oparta na wynikach badań, wskazująca na to, że „popętnienie agresywnego przestępstwa nie jest żadnym wskaźnikiem agresywności sprawcy. Uzyskane dane sugerują wręcz, że przestępcy popełniający przestępstwa przeciwko mieniu są bardziej agresywni od tych, którzy popełniają przestępstwa agresywne” (s. 202). Podobnie dyskusyjne jest stwierdzenie, że „wnioskowanie z cech przestępstwa o osobowości sprawcy wydaje się (...) wysoce wątpliwe i obarczone dużym błędem” (s. 204). Autor konkluduje, że „stworzenie ogólnej psychologicznej teorii przestępczości wydaje się niemożliwe” (s. 210) i w końcu stwierdza, że „najbardziej niebezpieczne i budzące grozę akty agresji nie stanowią bynajmniej rezultatu frustracji w najszerszym nawet tego słowa znaczeniu. Z reguły mają one dla jednostki określoną funkcjonalną wartość, a krzywda wyrządzona innym i okrucieństwo postępowania stanowią tylko środek do celu, którym jest najczęściej uzyskanie pewnych społecznych nagród — uznania, szacunku, popularności itp.” (s. 295 i n.).

Można by cytować szereg innych interesujących wniosków i wypowiedzi autora, lecz nie mieściłoby się to w ramach niniejszej recenzji. Dobra znajomość tematu, krytyczne ustosunkowanie się do największych autorytetów w dziedzinie psychologii i kryminologii, wreszcie dokładne zrelacjonowanie poglądów wielu autorów zachodnich, nie

zawsze w naszym kraju dostatecznie znanych — są to niewątpliwie duże zalety omawianej pracy naukowej.

Są jednak i strony ujemne. Jakkolwiek praca jest adresowana do „powszechnego” odbiorcy, gdyż została wydana jako dzieło popularnonaukowe, mam poważne wątpliwości, czy czytelnik niedostatecznie obeznany z podstawowymi problemami psychologii jest w stanie zrozumieć wiele wypowiedzi autora. M. Kosewski — jak się wydaje — przeciążył swoją książkę zbyt dużym „balastem naukowym”, niewątpliwie interesującym fachowców, ale zaciemniającym obraz czytelnikowi nie zorientowanemu w trudnej przecież tematyce psychologicznej. Poza tym autor „zwichnął nieco proporcje” dzieła. Zgodnie z tytułem poświęcono je przestępcom agresywnym, a tymczasem aż cztery duże rozdziały obejmują rozważania o agresji w ogóle, jeden omawia problematykę samoagresji, natomiast zaledwie dwa rozdziały dotyczą właściwego tematu, a raczej niektórych jego aspektów.

Autor niesłusznie pominął omówienie poszczególnych rodzajów agresji i osobowości agresywnych, w pracy bowiem znajdujemy jedynie pewne rozważania dotyczące band młodzieżowych i chuligańskich oraz analizę społeczności więziennej. Tylko co do tych ostatnich autor powołuje się na

wyniki własnych badań empirycznych. W pracy pominięto też takie problemy, jak agresja seksualna, związki agresji z sadyzmem, problemy agresji skierowanej przeciwko życiu i zdrowiu, zagadnienia agresji w rozbojach i wiele innych. W ten sposób uszło uwagi autora szereg tematów niezwykle interesujących praktyków prawa karnego w ogóle, a kryminologów w szczególności. W zakończeniu pracy brak jest także końcowych, jednoznacznych wniosków co do wielu tematów omawianych przez M. Kosewskiego w jego pracy. Nie pozwala to zorientować się czytelnikowi w sposób dostateczny w poglądach autora na wiele zasadniczych kwestii.

Mimo jednak tych zastrzeżeń pracę należy uznać za wartościową i w naszej literaturze za wręcz pionierską. Stwarza ona pole do poczynienia wielu uwag, przeprowadzenia dyskusji i dokonania przemyśleń przez tych wszystkich, którzy interesują się omawianym zagadnieniem. Stanowi też niezwykle cenne źródło informacyjne. Należy sądzić, że następne wydanie dzieła lub dalsze prace M. Kosewskiego na omawiany temat pozwolą rozwinąć szerzej te problemy, które w pracy zostały omówione zbyt ogólnikowo lub zostały pominięte.

adv. Juliusz Leszczyński

INFORMACJA

Powołanie adv. dra Zdzisława Czeszejki-Sochackiego do składu osobowego Komitetu Nauk Prawnych PAN

Uchwałą sesji Plenarnej Wydziału I Nauk Społecznych PAN z dnia 17 grudnia 1977 roku adwokat dr Zdzisław Czeszejko-Sochacki, Prezes Naczelnej Rady Adwokackiej, został po raz trzeci z kolei powołany do składu osobowego Komitetu Nauk Prawnych PAN na czas trwania bieżącej kadencji władz PAN, tj. na lata 1978—1980.

Z okazji tego zaszczytnego wyróżnienia naukowego Redakcja w imieniu Czytelników i własnym składowi Koledze Prezesowi serdeczne powinszowania.